

Institut de Sociolingüística Catalana, Direcció General de Política Lingüística (1994): *Actes de la II Trobada de Sociolingüistes Catalans*. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Barcelona. 118 pp.

Este volume, que recolle os relatorios presentados á 2ª *Trobada de Sociolingüistes Catalans* (Tortosa, decembro de 1991), constitúe o número 3 da serie *Documents de Treball* da colección *Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana*, e conta co soporte editorial do Departament de Cultura da Generalitat de Catalunya, tratando de contribuír unha vez máis ó coñecemento da evolución e situación actual da súa lingua nacional.

As achegas que ofrece o volume presentan valoracións e perspectivas de carácter ben diverso, aínda inscribíndose no terreo do que se vén coñecendo (ás veces dun xeito un tanto confuso) como *normalización*, *planificación* ou *política lingüística*, porque diversos son tanto os contidos coma a procedencia dos autores.

Os tres primeiros traballos son de carácter teórico ou metodolóxico. No primeiro deles, Albert Bastardas aborda o status epistemolóxico da sociolingüística e da planificación lingüística (PL). Aínda que, segundo certa visión, ás persoas que traballan dentro da primeira das disciplinas se lles adoita asignar-llo papel de *pensar* e ós segundos lles correspondería *actuar*, na opinión do estudioso catalán a PL debe ser quen de construír unhas bases teóricas rigorosas para cada nivel de planificación, que garantan o máximo grao de extensión da lingua posible. Non se trata, na súa opinión, dunha “ciencia aplicada á práctica” senón dunha “ciencia teórica da práctica”, tendo como obxectivos inmediatos contribuír á transformación dos comportamentos humanos e achegar elementos de coñecemento importantes para a sociolingüística xeral. A pesar deste posicionamento de Bastardas na liña argumentativa da lingüística aplicada ó estilo de Slama-Cazacu, non chega a inclinarse claramente por unha PL como disciplina de seu nin por un status para a mesma como arte ou práctica na que interveñen de xeito decisivo coñecementos propios doutras disciplinas de carácter social.

Joan Solé preséntanos un modelo de programa de normalización lingüística (NL), pretendendo que este sirva para coñecer-las necesidades lingüísticas, de planificación das actuacións e de recondución da NL no seo dunha organización complexa. Coida que o comportamento lingüístico do individuo se modifica dun xeito gradual, como resultado de ser tamén gradual o cambio no funcionamento lingüístico dos organismos que vertebran a sociedade e que inflúen en tódolos eidos da vida individual. De actuarmos de acordo con esta hipótese *estratéxica*, opina que os cidadáns, de xeito individual, irán encontrándose progresivamente inmersos nun contorno que, dunha banda lles permitirá exercer-la súa opción lingüística sen trabas nin limitacións, e doutra os invitará a ir usando cada vez máis a lingua (catalana) que aprenderan previamente. O modelo, en teoría ben atractivo, peca de excesivamente posibilista e carece da suficiente

fundamentación empírica, xa que non xustifica abondo que a modificación nos comportamentos lingüísticos sexa un proceso gradual no nivel do individuo. Tampouco está claro que actuacións en materia de NL baseadas en “invitar gradualmente a usar la llengua catalana, que prèviament haurán aprés” teñan posibilidades de mellora-la situación dunha lingua que non teña un respaldo sólido desde os diferentes estamentos do poder. Se cadra sería posible no caso da lingua catalana, polas súas especiais circunstancias de apoio institucional, pero coido que como modelo non ten en conta o funcionamento, con frecuencia moi complexo, das redes sociais e as circunstancias particulares de cada individuo.

Xabier Falcón presenta no terceiro dos relatorios recollidos neste volume un breve resume do que a teoría da PL pode achegar ós procesos de NL. Penso que se trata (como xa sucedera coa súa tese de 1988¹) dun traballo de enorme interese. Neste caso a importancia vén dada por ser unha desas calas que, aínda sendo breve e moi esquemática, axuda a deitar moita luz sobre unha disciplina que aínda presenta máis sombras ca luces á hora de guía-los procesos de extensión do uso das linguas. En PL téñense presentado descrições de múltiples comunidades lingüísticas do mundo, tense teorizado moito sobre a relación entre lingua, sociedade e economía, pero falta aínda moito por facer ata chegar a adecua-la planificación desexada á resolución real e efectiva das situacións. E esta contribución penso que axuda a ir clarificando algunhas das premisas e pasos necesarios para resolver estes procesos. Ten especial interese a idea de que cómpre prestar atención tanto ás avaliacións *obxectivas* como as *impresionistas* que os colectivos ou os individuos fan sobre como se está reconducindo unha situación lingüística, así como as reflexións sobre como o cambio social e o lingüístico poden correlacionarse, e que tipo de estratexias específicas se deben establecer para grupos ou casos concretos. É interesante tamén a reflexión sobre as posibilidades reais de avalia-los logros ou retrocesos producidos, e en que medida son consecuencia das medidas planificadoras adoptadas, no sentido de que pode non ser en absoluto evidente a relación causa-efecto entre os feitos e maila política aplicada, dado o carácter complexo dos factores que inciden sobre a conducta lingüística e da mesma realidade sociolingüística, ó traballarmos con valores, con comportamentos, con conceptualizacións dunha realidade escasamente *material*.

Probablemente o mérito desta contribución á teoría da PL estea máis no que suxire ca no que clarexa. Trátase de apuntamentos non orixinais do autor pero si presentados de xeito que axudan a reformular aspectos importantes da política lingüística que acriticamente se viñan dando por bos, pequenas chamadas de atención útiles tanto para as persoas encargadas da actuación coma para as encargadas de deseña-la mesma. Para non sobrepassa-los límites dun traballo destas características, limítome a unicamente enumerar algunhas destas ideas que considero clarificadoras: a) os problemas que aparecen como indomables poden agachar outro problema subxacente que non fomos quen de identificar, b) cando se avalía un aspecto sociolingüístico débense ter en conta non só as conclusións ás que se chega racionalmente tras pondera-los indicadores de que dispoñemos senón tamén considera-las opinións puramente intuitivas e *subxectivas* que os

¹ Falcón, X. (1988). *Teoria de la planificación lingüística*. Universitat de Barcelona (microficha).

individuos emiten sobre a realidade, se queremos coñecer na súa globalidade a percepción que sobre os feitos lingüísticos ten unha comunidade, c) non se pode realizar unha PL maximalista, dirixida cara a un obxectivo sen ter en conta o grao de aceptación ou rechazo de cada unha e do conxunto das medidas adoptadas, é dicir, debe existi-la retroalimentación, d) o deseño dos programas de PL débese afrontar aproveitando os avances que en estratexia nos poida ir fornecendo a mercadotecnia, concibindo a innovación na conducta como un produto que queremos introducir no *mercado* lingüístico, e) a PL non pode ter como núcleo central da súa actuación o ámbito educativo, senón que debe partir dunha concepción máis globalizadora das cuestións lingüísticas (Haugen ou Haarman dirían que estamos inmersos nun sistema *ecolóxico* global dentro do cal deben inscribirse as actuacións particulares), f) o mecanismo do cambio que se pretende introducir debe ser simple, xa que as estratexias que implican procesos complexos poden ser interpretadas polos seus destinatarios como difíciles senón imposibles de poñer en práctica, g) unha boa política lingüística, en definitiva, debe tentar deseñar “una política d’estratègia general i de tàctiques parcials”, atendendo as necesidades particulares de cada grupo sen perde-lo norte de a onde queremos chegar.

Josep M. Aymà debrúzase ante o problema de medir e avalia-lo proceso de NL así como que niveis deben ser obxecto de análise nesta medición. O problema está tamén para el en como avaliar con fiabilidade o proceso global de normalización, tendo en conta que en Cataluña non se dispón dun estudio de amplo espectro referido ó conxunto da poboación que analice tanto a competencia coma o uso ou as actitudes lingüísticas e que presente uns resultados homoxéneos, completos, válidos e fiables. Con todo, esta importante eiva non impide a existencia dunha política lingüística “de estratexia xeral e tàcticas parciais” como dicía Falcón seguindo a P.E. O’Donell. ¿Pode alguén imaxinar que non poderían facer en Cataluña de contaren cun estudio da entidade do *Mapa Sociolingüístico de Galicia*, máis de dous tercios da poboación que fala a lingua propia e uns prexuízos lingüísticos en franca regresión?

Jordi Bañeres preséntanos no seu relatorio como elaborar un banco de datos de demandas e ofertas en investigación sociolingüística que poida resultar útil á hora de decidi-las medidas implementadoras da política lingüística máis axeitadas. Jordi Sánchez refírese brevemente á contribución dos movementos sociais ó uso da lingua catalana, así como ó interese que pode ter para os planificadores estudia-los procesos que tales grupos crearon ou axudaron a crear. Jordi Solé fai unha tamén breve pero interesante reflexión sobre a política lingüística catalana na historia recente, achegando datos -en moitos casos sorprendentes- sobre a dobre imaxe das actuacións oficiais en materia lingüística no período que denomina de “frenada i congelació del procés de normalització lingüística” (aprox. entre 1979 e 1983), achegando asemade unha tamén interesante valoración do destacado papel desempeñado pola militancia lingüístico catalán desde a morte de Franco.

O movemento galés de activismo lingüístico coñecido como *Cymdeithas Yr Iaith Gymraeg* é o centro de interese dun ben documentado estudio de Josep V. Garcia Raffi, que constitúe así mesmo unha breve pero atinada análise da situación da lingua galesa na segunda metade deste século.

Gabriel Planella analiza os procesos e estratexias seguidas na intervención sobre o sector socioeconómico, Yvonne Griley e Mercé Solé tratan a Administración Pública, Pere Rius o Ensino Básico, Lurdes Comas e outros a PL no *Institut Català de la Salut* e Isidor Mari debulla as cuestións relacionadas co plurilingüismo que se derivan da integración europea. Finalmente, Jordi Bañeres e Joan Mª Romani presentan un modelo de plan de motivación para traballadores da Administración pública.

En resumo, creo que se trata dunha publicación que contén traballos de grande importancia tanto para os interesados nos aspectos teóricos da PL (Falcón, Bastardas, Solé, Aymà) coma para persoas que desexan coñecer mellor a historia sociolingüística catalana (en especial Sánchez e Solé). Aquelas persoas que traballan en servizos de NL encontrarán breves e ilustrativos exemplos de como se traballa nun país onde actuar en materia lingüística equivale a mercadotecnia, e no que a vontade política favorece un particular proceso de planificación lingüística: a multiplicación dos pans e dos peixes, dos catalanfalantes e dos catalanescribintes.

GABRIEL REI DOVAL